

VLADISLAV BAJAC, PISAC I PREVODITELJ, OSNIVAČ I DIREKTOR »GEOPOETIKE«, PROFIL

MNOGIM PISCIMA VAŽNIJE JE ŠTO KAŽU O SEBI

nego ono što su napisali

Možda sam izvana više izdavač, ali znam da najviše patim kad ne pišem. Istovremeno se stalno pravdam da je ujedno i zdravo što sam nakladnik. Zaista je to ljekovita priča, najbolji način da taj svoj egotrip, koji svi mi autori posjedujemo, nekako kontroliram

Davor MANDIĆ

Vladislav Bajac srpski je pisac, prevoditelj i izdavač, ali i dugogodišnji suradnik te rado viđen gost Sajma knjige u Puli. Kao pisac, romanom »Hamam Balkanija«, u nas objavljenom u Frakturi, progovorio je o temi koja ga označava, o dvojnosti, dvostrukosti. Paralelno se govori o 16. i 21. stoljeću, o Mehmed-paši Sokoloviću i Sulejmanu Veličanstvenom, o Leonardu Cohenu i Orhanu Pamuku, o Istanbulu i Beogradu, ali najviše o dvostrukosti identiteta.

Kao izdavač, osnivač je i direktor »Geopoetike«, profiliranog srpskog nakladnika koji ostvaruje proboj i na tržištima milijama udaljenim od balkanske palanke, u Kini, Americi, Rusiji...

Sve ga to odvodi na daleka putovanja, u kojima strastveno uživa, bila ona poslovna ili privatna, o čemu će nam govoriti na nedavno okončanom Sajmu knjige u Puli u razgovoru koji moramo započeti stratifikacijom njegove osobnosti.

Pisac, prevoditelj, izdavač, književni promotor. Što ste najprije?

– Duša nikad ne laže. Mislim da sam pisac prije svega, ali to ne znači da me izvana takvim percipiraju. Možda sam izvana više izdavač, ali znam da najviše patim kad ne pišem. Istovremeno se stalno pravdam da je ujedno i zdravo što sam nakladnik. Zaista je to ljekovita priča, najbolji način da taj svoj egotrip, koji svi mi autori posjedujemo, nekako kontroliram. A to je najteže, jer pisci su čudo samoljubivosti. Mislim da je užasno važno što sam svjestan postojanja divnih pisaca oko sebe i što činim ono što smatram da trebaš činiti: da kao stručni čitatelj, čovjek od autoriteta i prijatelj i formalno stanem iza knjige i autora. Pa mi je drago da su i poznati i nepoznati ponekad poslušali što sam im govorio.

»Hamam Balkanija«, knjiga o identitetu, dvojnosti. Kad biste je morali u jednoj rečenici opisati, što biste rekli?

– Uh, zatekli ste me, ali

idemo ovako: »Užasno aktualna knjiga«. I to ne zato što su u njoj te dvije radnje, u 16. i 21. stoljeću. Ja sam tu htio reći da ono što se tiče 16. stoljeća i te dvojnosti vrijedi i danas, ali zašto je to toliko aktualna knjiga: ovih dana sam pročitao da su mađarski arheolozi pronašli grob Sulejmana Veličanstvenog u blizini Sigeta. Dakle riječ je o mjestu na kojem je bio njegov šator kad je probao osvojiti Siget, gdje je umro pa ga je onda veliki vezir, porijeklom Srbin (opet dvojtva), dvije nedjelje prebacivao do Beograda, pa onda dalje da bi se vlast predala njegovom sinu. Pronašli su, dakle, njegovo srce i unutrašnje organe, jer se tada tijelo balzamiralo da izdrži lažnu sliku života do povratka u Beograd, dok iz Istanbula ne stigne njegov nasljednik da bi bio proglašen sultanom. Što ćemo više? Pa to je božanstveno!

Prava stvar

Idemo na drugi dio vašeg identiteta, kao književnog promotora, a tiče se Sajma knjiga u Puli, gdje ste selektor srpske reprezentacije pisaca s programom »Beograd čita«. O čemu je riječ?

– Ideja je populariziranje čitanja. Zvuči kao floskula, ali mi se stalno moramo boriti za čitatelje. Svojevremeno smo se plašili da će e-knjiga uništiti papirnatu, no onda smo shvatili da su e-izdanja stigla do 33, odnosno 35 posto ukupne produkcije i sada stagniraju. Shvatio sam što je suština: mogućnost izbora. Kao izdavač shvatio sam da moram ponu-

diti i jedno i drugo pa što tko hoće, a Geopoetika je i prvi pravi, profesionalni e-izdavač u Srbiji.

»Beograd čita« ili »Čitanje je javna stvar« pokušaj je da ljudima protumačimo kako se jedan u osnovi intiman čin, čitanje, itekako može dijeliti. Pa smo bukvalno došli do toga da se knjige pojavu u parkovima, da ih vežemo za klupe i da dozvolimo slobodu šetača da ih prelistaju, čita, da bude u nekoj vrsti druženja s knjigom.

Mediji su super reagirali, ali vrhunac ljepote i dokaz da smo uradili pravu stvar bilo je kad je kiša jednom padala dva dana pa su naši mladi suradnici otišli u parkove s vrećicama da zaštite knjige, ali su u parkovima one već bile zaštićene! To su napravili građani, o kojima ja ne mislim uvijek dobro, ali bio sam očaran, pomislivši kako je to bio kozmopolitski događaj!

Moram priznati da mi je na trenutak bilo teško vidjeti knjige onako probušene i zavezane sajlama za stolove. Projekt zvuči odlično, ali nešto me ipak štrecnulo.

– Razumijem. Mi smo pazili da ih bušimo na marginama, da ne zahvatimo tekst, naravno, i morali smo upotrijebiti žicu, to je preventima, jer ako ih povežeš konopcem bilo bi ih previše lako otkinuti, a htjeli smo da ipak ostanu netaknute barem neko vrijeme.

Direktor ste jedne od najvažnijih srpskih izdavačkih kuća, koja je pobila barijeru ovih naših balkanskih krugova, pa ste i vi kao pisac, ali i drugi vaši autori objavljeni u Kini, Velikoj Britaniji, Americi... Kako vidite aktualni izdavački trenutak u Srbiji, a kako u Hrvatskoj, mijenjaju li se odnosi snaga?

– Pa sad je manje razlike, utoliko što je u Hrvatskoj sada malo lošije. Ali i u Srbiji je neizvjesno. U borbi smo između knjižarskog duopola, što je Hrvatska imala s Profilom i sličnim lancima

knjižara. Nije toliko stvar u neprijateljstvu onih koji rade, nego u pokušaju da shvatimo da je koegzistencija nešto normalno, da kada ja ne priznajem »shit« od literature koji netko objavljuje ne znači da mislim da ne trebaju postojati izdavači koji će to objavljivati. Mislim da je potrebna samo preraspodjela postotaka i da samoljubivost nije dobra. Imali smo situaciju s jednom ogromnom izdavačkom kućom, koje više nema, i to zbog megalomanije, da je htjela biti najveća i najbolja. Sad imamo situaciju da pojedini hoće biti i najveći i najbolji, ali i jedini. To je već devijacija. Ja im pokušavam reći da su ovi mali, raznih profila, idealna stvarnost jedne književnosti, a ne kolizija, konkurencija. I ta borba egotripa je ustvari sada ružna slika izdavaštva.

Nema srpskih knjiga

Izdavači na Balkanu, pogotovo u onim zemljama koje se jezično potpuno razumiju, sa svojim mizernim nakladama jednostavno moraju razmišljati o prelazanju granica. To prelazanje zanima me s dva aspekta: kulturološkog i praktičnog. Koliko smo se od rata udaljili, a koliko je

pak teško srpskom izdavaču imati knjigu u Hrvatskoj, i obrnuto?

– Kulturološki je velika šteta što smo se udaljili, ali to jest tako. Imam razumijevanja, jer bio je rat i on je učinio svoje. Ali otkad je prestao izlaziti dim iz cijevi i otkad smo se civilizirali jer nam je to jedini izlaz, još uvijek postoje te odbojnosti, potpuno nepotrebne. Ne shvaćamo da jedni druge trebamo i da zajedno moramo nastupati prema trećem. Dakle nije više bitna ni rasprava o tome jesmo li jednog koristili u jednom jeziku, kako se zovemo, je li ispravno da je država jednako jezik i sl. Ja imam svoj stav o tome, ali neću diskutirati, svejedno je zašto. Mi smo majušni, i dok ne prestanemo vjerovati političarima koji govore kako smo izuzetni, važniji od drugih, bit ćemo u blatu.

A u praktičnom smislu kako stoje stvari s granica-

Nemam osjećaj profesije pisca i uvijek sam sjedao pisati isključivo kad sam imao potrebu nešto dodati onom što je rečeno

ČOVJEK JE SAM SEBI SPOMENIK

Osim što što te svestrani književni djelatnik vi ste i svestrani pisac. Niste se uhvatili jedne forme, pa po njoj do iznemoglosti, nego pišete romane, priče, poeziju...

– Šaram i po temama, mada ima istine u onoj da pisac cijeli život piše jednu knjigu. Tu i ja sebe hvatam, možda na toj temi dvostrukosti. Možda je to i zato što sam blizanac po horoskopu, a i zato što me život navlačio pa sam stalno razmišljao o dvojstvima koje ljudi imaju. Na primjer, kada me netko pita za neki rukopis, uvijek imam dva stava, neoprečno različita, jedan stroži i jedan manje strog. Pa to je već dvojtvo u kojem čovjek bira nivo oštine, istine, a to je već borba za različitost. Ustvari uvijek me inspirirala duboka individualnost, to kako je svaki čovjek spomenik, sam po sebi. Kad je moja kći bila mala, prve riječi koje je rekla nisu bile »mama« ili »tata« nego »Ja sam čovjek-spomenik«. Moja žena i ja pali smo sa stolaca, ali čovjek doista jest sam sebi spomenik, i to tako da zida nešto što bi trebalo imati trajnu vrijednost. To je legitimno. Sva literatura kojom se bavimo ima tu tendenciju. Ali važno je da o sebi kao o osobi tako ne mislimo, jer ne daj bože da je pisac pametniji, važniji od svojih knjiga.

ma, administracijom?

– Hrvatski izdavači u Srbiji napravili su sve što im je palo na pamet. Sve im je bilo dozvoljeno, nitko se nije bunio, čak su osnovane hrvatske firme kao srpske, pod istim imenima, da bi mogli pravno regulirati stvari, ali nusprodukt toga bio je da su mogli konkurirati srpskim i drugim natječajima i onda su počeli problemi. Mi se nismo mnogo bunili, ali je činjenica bila da je to krčenje jednog dijela tržišta koje nije baš moralno. Iako nismo reagirali, oni nisu dobro prošli. Nisu pametno osmislili to što rade. Istovremeno pitali su i mene zašto Geopoetika ne osnuje firmu u Hrvatskoj. Iako mi ne objavljujemo puno na cirilici, nego uglavnom na latinici, nije se pokazalo veće zanimanje. Zasad samo hrvatski izdavači nalaze druge načine da se pojave Srbiji, pa je tako Fraktura ugovorila s Lagunom distribuciju svojih knjiga. Ali korektno, jer ne nudi izdanja koja su objavili i srpski izdavači. To je dobro i pametno.

I ja bih volio to isto učiniti, ali je li Profil izlaz? Geopoetika je profilirani izdavač, ne znam je li sinergija nas i takvog jednog velikog izdavača moguća. Ali ja bih se zadovoljio i dobrim ugovorom o distribuciji. Mi smo sad u situaciji da srpskih knjiga u Hrvatskoj nema.

Je li tu i pitanje doslovnog prelazanja granica, pitanje administrativnih poteškoća?

– Jest. To su idiotske stvari. Imao sam nekoliko sastanaka s našim Ministarstvom kulture i oni nemaju rješenja. Pitao sam ih da neće valjda čekati mene da postanem ministar pa da to riješim. A već dvaput sam odbio postati ministar. Neću vam ja to rješavati, ali morate to riješiti s Carinom, Ministarstvom ekonomije, da se zakoni promijene, jer mi taman riješimo naš, srpski problem kad izvozimo knjige u Hrvatsku, na gimnastiku, a onda nas dočeka hr-

FILIRANOG SRPSKOG NAKLADNIKA

vatski problem. A tretirati knjigu kao svaki drugi predmet je besmislica. Nitko se na knjigama nije toliko obogatio da bi zastrašivali carine i granice, ali nema dobre volje da to itko pokrene. Meni je samo žao što je ta simetrija konsantna: Beograd je daleko otvoreniji od Zagreba, govorim simbolički. Ali čega se treba bojati, dobre literature, ekavice/ijekavice? Evo, kao medijski stručnjak mogu reći, kada god se napravi intervju, mi nikada nismo preinačavali ijekavski u ekavski, što se dan danas u Hrvatskoj radi. To nisu čak ni prave zakonitosti jezika, to je običaj koji

je bio i ranije, ali simbolički to je potvrda da je Beograd i dalje, bez obzira što se poseljačio, ostao otvoreni grad. I dok god je tako, dobro je, a mi se borimo da tako i ostane. Žao mi je što ne doživljavamo sličnu stvar u Zagrebu, ali obzirom da smo ovdje u Puli, moram reći da su Pula i Istra ipak nešto drugo.

Zadovoljstvo putovanja

Što mislite zašto hrvatski izdavači ne shvaćaju da je simbioza nakladničke i knjižarske djelatnosti u istoj firmi protuprirodni blud? Iz želje da prežive ustraju na potpuno krivoj stvari,

koja je unikum u svijetu izdavaštva. Što znači i da će Algoritam/Profil/Mozaik ako, odnosno kad propadnu, povući sve za sobom.

– Točno. To je posljedica monopola, jer da ga nema propao bi samo onaj koji je kriv za svoju propast, a ova-ko oni povuku sve. Bila je situacija u Srbiji da su propadali distributeri koji su ujedno bili i izdavači, a to na zapadu nikako ne mogu razumjeti: zašto bi izdavači imali lanac knjižara?! Ja mislim da je pokretač novac i lažna slika o bogaćenju.

Ali moraju vidjeti kamo ih je to dovelo?

– Bojim se da ništa ne

nauču. Ja mogu tvrditi da svaki čovjek koji se bavi tim poslom, a koji ne zna gdje mu je granica, biva osuđen na propast, kad tad. Ali kad to danas spomente onima koji su u toj rastućoj situaciji, neće to prihvatiti jer misle da je njihova granica vječno-st.

Obzirom da ste dijete diplomata, je li klica putovanja, odnosno volje i ljubavi prema putovanjima, kako poslovnim tako privatnim, posadena još tada?

– Ne znam, vjerojatno. Svi se mi u svojim privatnim životima priviknemo na okolnosti kao na normalno. Pa ako je to čak i podsvijest,

ako nešto doživljavaš od malih nogu sigurno utječe na tvoje formiranje. Imao sam oca koji je rano umro, ali je bilo veliki avanturist, i koji je osim diplomata bio sve i svašta; bio je jedan od prvih privatnih izdavača u Srbiji, crkveno je dijete, ali i veliki komunist, snimio je prvi jugoslavenski avanturistički film 1940. godine pred rat. Ludak! Vjerojatno je nešto iz tog porodičnog avanturizma prešlo u energiju te vrste.

I nisam ja malogradanin zadovoljan svojim životom; ja sam samo pokušao biti režiser tom životu, da mi drugi ne režiraju život, pa

pošto sam to uglavnom uspijevao, mogao sam proizvesti i to zadovoljstvo putovanja. Ali uvijek sam se trudio da ono ne preraste u isprazno samozadovoljstvo; kada bih putovao u povodu svojih vlastitih knjiga, uvijek sam radio za druge pisce. Nikada nisam oprostio Miši Paviću, s kojim sam živio u istoj kući i bio veliki prijatelj, što je propustio, bog da mu dušu prosti, izboriti se za druge mlade autore. A mogao je, on je svojedobno bio jedini veliki priznati pisac!

I vidim da je kod mladih slično. Velika količina pisaca nema potrebu pomoći drugome. Ne znam je li to pitanje paketa; kad su intelektualci prestali biti važni, kad su prestali imati novca, rastući osjećaj nezadovoljstva vremenom im je suzio svijet pa u ovom životinjskom neoliberalnom kretenskom kapitalizmu ne vide drugoga, nemaju empatije, osjećaj ugroženosti im je veći, kao i to grabljenje za vlastitom karijerom i uspjehom. Zapravo se ponašaju kao performer prije 30-ak godina, kad su teoretičari moderne umjetnosti rekli da smo ušli u doba u kojem je slika o umjetničkom djelu postala važnija od djela samog. Tako se sad pisci ponašaju, važnije je što kažu sami o sebi, nego ono što su napisali.

● Mi smo majušni, i dok ne prestanemo vjerovati političarima koji govore kako smo izuzetni, važniji od drugih, bit ćemo u blatu

Koja vam je sljedeća destinacija, fizička, ali i ona u literaturi?

– Sad ću napraviti pauzu s putovanjima, jer sam pretjerao. Trebao sam u Rusiju na predstavljanje »Hamama« na ruskom, trebao bih i u Francusku, Kina me svakako čeka sljedeću godinu s novom knjigom, ali mnogo ni ne planiram, to će doći. A privatno putujem kad mi se nakupi, kad moram malo umaći iz Beograda.

Što se ovog drugog tiče, pišem roman koji će se zvati »Kronika sumnje«, kao odraz moje lične sumnje u sve što radim. Ja mislim da ništa značajno nisam uradio i svaki put sjednem pred papir kao da nikad ništa nisam napisao. To je užasno iskren motiv da čovjek da sve od sebe. Nije to garancija da ćeš napisati dobru knjigu, ali dovoljno je dati sve od sebe. Nemam osjećaj profesije pisca i uvijek sam sjedao pisati isključivo kad sam imao potrebu nešto dodati onom što je rečeno. Tako je bilo i sada: odbacio sam dvije knjige koje sam imao u pripremi i počeo treću. A kako sam istraživački pisac i stvarno istražujem, kad sam sjeo i počeo pisati iz glave pomislio sam da to neće biti dobro. Kako sad neću ništa raditi istraživački? Ali onda sam shvatio da je upravo suština u tome što pišem sve što imam u glavi, jer svega toga se sjećam, ne trebaju mi tuđe arhive, ovo je moje.